

Sygn. akt III AUa 425/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 11 lutego 2016 r.

Sąd Apelacyjny w Szczecinie - Wydział III Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Zofia Rybicka - Szkibiel (spr.)
Sędziowie:	SSA Barbara Białecka SSA Beata Górską
Protokolant:	St. sekr. sąd. Katarzyna Kaźmierczak

po rozpoznaniu w dniu 11 lutego 2016 r. w Szczecinie

sprawy J. H.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G.

o ustalenie braku podstaw do zwrotu pobranego świadczenia

na skutek apelacji ubezpieczonego i organu rentowego

od wyroku Sądu Okręgowego w Gorzowie Wlkp. VI Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 19 lutego 2015 r. sygn. akt VI U 1348/13

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w Gorzowie Wlkp. VI Wydziałowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego.

SSA Beata Górską SSA Zofia Rybicka - Szkibiel SSA Barbara Białecka

Sygn. akt III AUa 425/15

UZASADNIENIE

Decyzją z 3 października 2013 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G. zobowiązał ubezpieczonego J. H. do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres od 1 sierpnia 2010 r. do 31 lipca 2013 r. w kwocie 34 318,45 zł oraz odsetek za okres od 21 sierpnia 2010 r. do 31 października 2013 r.

Odwołanie od powyższej decyzji wniósł ubezpieczony, który stwierdził, że wyrokiem z dnia 22 marca 2013 r. w sprawie II K 265/09 został skazany ale tym samym wyrokiem sąd nałożył na niego obowiązek naprawienia szkody wyrządzonej

przestępstwem w postaci orzeczenia środka karnego na podstawie art. 46§ 1 k.k. Wydana zaś przez organ rentowy decyzja prowadzi do podwojenia należności względem organu rentowego.

W odpowiedzi na odwołanie organ rentowy wniósł o jego oddalenie wskazując, że osoba, która pobrała nienależne świadczenie z ubezpieczeń społecznych, jest zobowiązana do jego zwrotu, wraz z odsetkami, w wysokości i na zasadach określonych przepisami prawa cywilnego.

Wyrokiem z 19 lutego 2015 r. Sąd Okręgowy w Gorzowie Wielkopolskim - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych zmienił zaskarżoną decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w G. z dnia 3 października 2013 roku znak (...) o tyle, iż zobowiązał ubezpieczonego J. H. do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres od dnia 8 października 2013 roku do 31 lipca 2013 roku wraz z odsetkami liczonymi od dnia 8 października 2010 roku do 3 października 2013 roku, a w pozostałej części oddalił odwołanie.

Sąd I instancji oparł swoje rozstrzygnięcie na następujących ustaleniach faktycznych i rozważaniach prawnych.

Prawomocnym wyrokiem z dnia 22.03.2013 r. Sąd Rejonowy w Gorzowie Wielkopolskim – II Wydział Karny skazał J. H. - oskarżonego o to, że w okresie od 25.11.1998 r. do 15.12.2003 r. w G. działając wspólnie i w porozumieniu z inną osobą, w celu uzyskania dla siebie nienależnej korzyści majątkowej w postaci świadczenia rentowego ZUS, przedłożył w ZUS dokumentację medyczną zawierającą nieprawdziwe dane co do jego stanu zdrowia i udzielił za pośrednictwem tej osoby korzyści majątkowej w nieustalonej kwocie lekarzowi orzecznikowi ZUS Oddziału w G. w celu skłonienia go do naruszenia przepisów prawa i wystawienia poświadczających nieprawdę co do jego stanu zdrowia orzeczeń, uzyskując na tej podstawie nienależne świadczenie rentowe w okresie od 1.01.1999 r. do 10.08.2005 r. w kwocie 60 016,29 zł na szkodę Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w G. - na karę jednego roku pozbawienia wolności i karę grzywny w wysokości pięćdziesięciu stawek dziennych. Sąd orzekł też wobec J. H. obowiązek częściowego naprawienia szkody na rzecz pokrzywdzonego Zakładu Ubezpieczenia Społecznego poprzez zapłatę kwoty 25 000,00 zł. Wyrok jest prawomocny.

Ubezpieczony został po uprawomocnieniu się wyroku przebadany celem ustalenia, czy był w okresie od 11.08.2005 r. do 31.07.2013 r. niezdolny do pracy, jeżeli tak w jakim stopniu i czy nadal jest niezdolny oraz czy niezdolność jest trwała, czy okresowa. Komisja lekarska ZUS orzeczeniem z dnia 15.07.2013 r. ustaliła, że ubezpieczony nie jest niezdolny do pracy, oraz że w okresie od 11.08.2005 r. do 31.07.2013 r. był częściowo niezdolny do pracy, a niezdolność powstała 11.08.2005 r.

Sąd Okręgowy ustalił, że ubezpieczony udowodnił posiadanie łącznego stażu ubezpieczeniowego w wymiarze 20 lat, 3 miesiące i 25 dni, a w ostatnim dziesięcioleciu 3 lata, 3 miesiące i 23 dni.

Na podstawie art. 57 ust. 1 i 2 oraz art. 58 ust. 1,2 i 4, art. 138 ustawy z dnia 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2013 r. Poz. 1440 ze zm.), Sąd Instancji uznał odwołanie ubezpieczonego za nieuzasadnione. Sąd I instancji przytoczył także orzecznictwo dotyczące obowiązku zwrotu nienależnie pobranych świadczeń.

Sąd Okręgowy wskazał, że nie ma podstaw do żądania przez organ rentowy zwrotu odsetek naliczanych od dnia wypłaty świadczenia uznanego za nienależnie pobrane. Oznacza to, iż odsetki od nienależnie pobranych świadczeń winny przysługiwać od chwili wydania decyzji żądającej zwrotu nienależnie pobranych świadczeń czyli od dnia 3.10.2013 r.

Sąd I instancji wskazał także, że w trakcie redakcji wyroku doszło do oczywistej omyłki – Sąd winien był zobowiązać ubezpieczonego do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń od 3 października 2010 r. do 31 lipca 2013 r. oraz zasądzić odsetki od 3 października 2013 r.

Z powyższym wyrokiem nie zgodził się organ rentowy, zaskarżając rozstrzygnięcie w całości i zarzucając mu naruszenie:

1. przepisów prawa materialnego - art. 84 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U.2015.121 j.t.) przez jego niezastosowanie w sprawie.

2. przepisów prawa procesowego:

- art. 227 k.p.c. i art. 233 § 1 k.p.c., polegające na dowolnej, a nie swobodnej ocenie zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego, w wyniku pominięcia sentencji spornej decyzji, tj. zobowiązującej ubezpieczonego do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres od 01.08.2010r. do 31.07.2013r. oraz odsetek za okres od 21.08.2010r. do 03.10.2013r. i dalszych odsetek ustawowych naliczonych do dnia zapłaty, wyznaczającej przedmiot sporu, co skutkowało błędną kwalifikacją rozpatrywanego stanu faktycznego i nie rozpoznaniem istoty sporu w niniejszej sprawie,

- art. 328 § 2 k.p.c., polegające na pominięciu wyjaśnienia przesłanek zaskarżonego wyroku - w tym zakresie: nie wskazanie i brak wyjaśnienia podstawy faktycznej rozstrzygnięcia, ponadto nie wskazanie i brak wyjaśnienia podstawy prawnej zmiany spornej decyzji, które to w/w. uchybienia miały istotny wpływ na wynik sprawy.

Mając na uwadze powyższe zarzuty wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego jej rozpoznania. Ewentualnie domagał się zmiany zaskarżonego wyroku w całości i oddalenia odwołania w całości. Wniósł także o zasądzenie od ubezpieczonego na rzecz organu rentowego zwrotu kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

W uzasadnieniu apelacji organ rentowy wskazał między innymi, że konkluzje zawarte w uzasadnieniu wyroku są sprzeczne z jego sentencją. Rozważania sądu orzekającego w ogóle nie odnoszą się do tej części zaskarżonego wyroku, która dotyczyła obowiązku zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń, sąd pominął przedmiot sporu określony sentencją spornej decyzji. Nadto Sąd Okręgowy nie wyjaśnił merytorycznie przesłanek rozstrzygnięcia, nie zajął stanowiska w przedmiocie zakresu obowiązku zwrotu nienależnie pobranych świadczeń, w związku z czym uzasadnienie zawiera istotne braki uniemożliwiające dokonanie oceny wyводу, który doprowadził do wydania wyroku. Organ rentowy podkreślił, że w treści zaskarżonego wyroku istnieje wewnętrzna sprzeczność, gdyż Sąd stwierdza, że odwołanie okazało się nieuzasadnione, a orzeka zmianę spornej decyzji.

Apelację wniósł także ubezpieczony, który zaskarżył rozstrzygnięcie w całości i zarzucił mu:

I. Naruszenie prawa materialnego tj. art. 66 ust 2 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby macierzyństwa (D.zU z 2005 r. Nr 31, poz. 267 z późn. zm) poprzez jego błędne niezastosowanie i w konsekwencji uznanie, iż Ubezpieczony zobowiązany jest do zwrotu całego nienależnie pobranego świadczenia za okres od dnia 8 października 2013 r. do 31 lipca 2013 r. wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 8 października 2010 r. do 3 października 2013 r. podczas gdy wyrokiem Sądu Rejonowego w Gorzowie Wlkp. II Wydział Karny z 22 marca 2013 r. nałożono na Ubezpieczonego obowiązek naprawienia szkody poprzez zapłatę na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G. kwoty 25.000 zł, a tym samym świadczenie należne organowi rentowemu powinno być zmniejszone o kwotę zasądzoną wyrokiem karnym,

II. Naruszenie prawa materialnego tj. art. 138 ust 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. 2013. poz. 1440) poprzez jego błędną wykładnię i uznanie, iż świadczeniem nienależnym, które zobowiązany jest zwrócić Ubezpieczony jest świadczenie pobrane w okresach od dnia 8 października 2013 r. do 31 lipca 2013 r. wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 8 października 2010 r. do 3 października 2013 r. podczas gdy wyrokiem Sądu Rejonowego w Gorzowie Wlkp. II Wydział Karny z 22 marca 2013 r. nałożono na Ubezpieczonego obowiązek naprawienia szkody poprzez zapłatę na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G.kwoty 25.000 zł, a tym samym obowiązek zwrot nienależnie pobranego świadczenia powinien odpowiadać wysokości kwoty o którą bezpodstawnie został uszczuplony Fundusz Ubezpieczeń Społecznych,

III. Naruszenie przepisów prawa procesowego tj. art. 366 k.p.k. poprzez uznanie, iż Ubezpieczony zobowiązany jest zwrócić całe nienależnie pobrane świadczenie, podczas gdy wyrokiem Sądu Rejonowego w Gorzowie Wlkp. II Wydział

Karny z 22 marca 2013 r. nałożono na Ubezpieczonego obowiązek naprawienia szkody poprzez zapłatę na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G. kwoty 25.000 zł, a tym samym orzeczenie sądu karnego zabezpieczyło interes organu rentowego do kwoty 25.000 zł, bowiem wyrok karny stanowił tytuł wykonawczy umożliwiający wyegzekwowanie w/w kwoty.

Mając powyższe na uwadze wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez uwzględnienie odwołania ubezpieczonego w całości oraz o zasądzenie od organu rentowego na rzecz Ubezpieczonego kosztów postępowania.

Ubezpieczony w uzasadnieniu wskazał, że Sąd Okręgowy nie odniósł się w żaden sposób do treści jego odwołania. W sprawie konieczne więc było ustalenie relacji zachodzących między obowiązkiem naprawienia szkody wyrządzonej organowi rentowemu a obowiązkiem zwrotu nienależnie pobranych świadczeń rentowych, w szczególności czy w przypadku orzeczenia obu z nich, kwotę zasądzoną wyrokiem sądu karnego zalicza się na poczet kwoty zasądzonej wyrokiem sądu cywilnego, która to kwestia nie została rozważona przez Sąd I instancji. Dalej J. H. wskazał, że zwrot nienależnie pobranego świadczenia nie może pogarszać jego sytuacji prawnej. Orzeczenie sądu karnego zabezpieczyło interes organu rentowego do kwoty 25 000 zł. Zaś zaskarżony wyrok prowadzi do sytuacji, w której ZUS dysponowałby dwoma tytułami wykonawczymi w stosunku do ubezpieczonego, upoważniającymi do egzekwowania tożsamego roszczenia, a to skutkowało by pokrzywdzeniem praw ubezpieczonego.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja organu rentowego okazała się uzasadniona i doprowadziła do przekazania sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji. Apelację wywiódł również ubezpieczony. W ocenie Sądu Apelacyjnego także apelacja J. H. zmierzała w podobnym kierunku, gdyż także wskazywała na nieprawidłowości, które znalazły się w zaskarżonym wyroku.

Należy mieć na uwadze, że przedmiot sporu niniejszego postępowania sprowadzał się do oceny zasadności żądania od ubezpieczonego zwrotu nienależnie pobranego świadczenia rentowego i należnych odsetek. Rozstrzygnięcie sprawy powinno nastąpić w oparciu o przepisy art. 84 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (j. t. Dz. U. z 2009 r., nr 205, poz. 1585 ze zm.), zgodnie z którym osoba, która pobrała nienależne świadczenie z ubezpieczeń społecznych, jest obowiązana do jego zwrotu, wraz z odsetkami, w wysokości i na zasadach określonych przepisami prawa cywilnego, z uwzględnieniem ust. 11. Odesłanie do „prawa cywilnego” dotyczy wyłącznie zasad zapłaty i wysokości odsetek, a nie zasad zwrotu nienależnego świadczenia. Zastosowanie znajdują także przepisy art. 138 ustawy z dnia 11 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tj. Dz.U. z 2013, poz. 1440 ze zm.).

Sąd pierwszej instancji, zaniechał ustalenia okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy, czym spowodował, że nie rozpoznał jej istoty. Na wstępie trzeba podnieść, że celem postępowania apelacyjnego jest wszechstronne zbadanie sprawy pod względem faktycznym i prawnym. Sąd Odwoławczy jest bowiem instancją merytoryczną, sądem orzekającym na podstawie całego materiału dowodowego zebranego w postępowaniu w pierwszej instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym i zobowiązany jest poczynić własne, samodzielne ustalenia faktyczne, które mogą być nawet odmienne od tych uprzednio przyjętych przez sąd orzekający w pierwszej instancji.

Wydany przez Sąd I instancji wyrok okazał się dotknięty tego rodzaju wadami, że Sąd Apelacyjny nie miał możliwości merytorycznego rozpoznania sprawy. Nieprawidłowości, które zawiera rozstrzygnięcie Sądu Okręgowego, nie mogłyby być naprawione przez Sąd Odwoławczy w drodze kontroli instancyjnej. Uniemożliwiają to przede wszystkim nieścisłości między sentencją wyroku, a uzasadnieniem. Uchybienia te związane są przede wszystkim z określaniem okresów za które nienależnie wypłacano ubezpieczonemu świadczenia, jak też dat początkowych, od których naliczane miałyby być w ocenie Sądu Okręgowego odsetki. Nadto sentencja wyroku wskazuje na częściowe uwzględnienie odwołania ubezpieczonego, zaś uzasadnienie rozstrzygnięcia zaprzecza temu, wskazując, że odwołanie było nieuzasadnione. Trafnie organ rentowy wskazał, że Sąd I instancji nie wyjaśnił merytorycznie przesłanek rozstrzygnięcia, nie odniósł się do kwestii zakresu, w jakim ubezpieczony zobowiązany jest do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń. Nie została podana także podstawa prawna zmiany decyzji, której dokonał Sąd I instancji.

Z kolei Sąd Apelacyjny nie ma możliwości, jako instancja odwoławcza, kontrolować błędów zawartych w sentencji wyroku.

Należy jednak na marginesie dodać, że nie zasługuje na uwzględnienie stanowisko ubezpieczonego, że kwota zasądzona przez sąd karny w całości wyczerpuje roszczenie organu rentowego, a tym samym ubezpieczony nie ma obowiązku zapłaty pozostałej kwoty nienależnie pobranej. Bezspornym jest fakt uznania ubezpieczonego winnego popełnienia przestępstwa i wykazania, że nienależnie pobrał świadczenie rentowe, a więc nie ulega wątpliwości, że jest on obowiązany do zwrotu zasądzonej kwoty. Nie oznacz to jednak, że jej spłata zwalnia ubezpieczonego od zwrotu pozostałej części nienależnego świadczenia.

W okolicznościach niniejszej sprawy spod kontroli instancyjnej wymyka się jednak przedmiot sporu, ponieważ sprawa wymaga dokonania ustaleń w powyższym zakresie oraz ich oceny prawnej przy uwzględnieniu przepisów prawa, a z materiału zgromadzonego w sprawie należy wyprowadzić logiczne wnioski. Sąd Okręgowy obowiązany jest ponownie rozpoznać sprawę, wyjaśnić i wskazać, jakie roszczenia, a także w jakim zakresie były uzasadnione, czy też okazały się oczywiście bezzasadne. Dopiero poczynienie takich ustaleń pozwoli na określenie zakresu, w jakim ubezpieczony ma obowiązek zwrócić organowi świadczenia nienależnie pobrane.

Reasumując, sentencja zaskarżonego wyroku pozostaje w sprzeczności z ustaleniami i rozważaniami zawartymi w pisemnych motywach rozstrzygnięcia Sądu Okręgowego i z tych względów nie poddaje się kontroli sądowej. Wszystkie wskazane powyżej nieścisłości powodują brak możliwości ich sprostowania w wyniku dokonywania kontroli instancyjnej przez Sąd Odwoławczy.

Tak sporządzone uzasadnienie stanowi zarówno naruszenie przepisów proceduralnych – art. 328 k.p.c., jak i prawa materialnego.

Wobec przedstawionej oceny Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu w Gorzowie Wielkopolskim do ponownego rozpoznania.

SSA Beata Górska SSA Zofia Rybicka-Szkibiel SSA Barbara Białecka